

**KAMUSAL VE SİYASAL ALANA
BİR MÜDAHALE BİÇİMİ OLARAK SOSYAL BİLİM PRATIĞI:
PIERRE BOURDIEU SOSYOLOJİSİNDE “DÜNYANIN SEFALETİ” ÖRNEĞİ***

**SOCIAL SCIENCE PRACTICE AS AN INTERVENTION TO PUBLIC AND
POLITICAL SPHERE: THE CASE OF “THE WEIGHT OF THE WORLD” IN THE
SOCIOLOGY OF PIERRE BOURDIEU**

Halil İbrahim KILIÇ¹

ÖZET

Bu çalışmada, Pierre Bourdieu'nün Dünyanın Sefaleti adlı çalışması ilişkisel sosyolojik analiz perspektifinden incelenmiştir. Dünyanın Sefaleti, Bourdieu ve ekibi tarafından siyaset yapmanın farklı bir şekli olarak tanımlanmış ve kamusal alana müdahalede bulunmayı öngörmüştür. Bunun gerçekleşmesi ise ilişkisel yaklaşım ile mümkün olmuştur. Sosyal bilimlerde ilişkisel düşünme tözcülüğe karşı gelişmiştir. İlişkisel sosyolojik araştırmalarda araştırma nesnesini kurma sürecinde birey ve toplum gibi a priori bir çözümleme birimi devreye sokulmaz. Bir ilişkisel sosyolog olan Bourdieu, düşünümsellik kavramıyla literatüre önemli katkıda bulunmuştur. Dünyanın Sefaleti farklı bir sosyolojik anlatımla ötekilerin sesi olmuş ve bu yaklaşımıyla sosyal bilimlerde farklı bir açılım sağlamıştır.

Anahtar Sözcükler: Pierre Bourdieu, Dünyanın Sefaleti, Düşünümsellik, İlişkiselik, İlişkisel Sosyoloji, Kamusal Alan

ABSTRACT

In this paper, Pierre Bourdieu's study called “The Weight of the World” was examined from the perspective of relational sociological analysis. The Weight of the World was defined as a different form of politics by Bourdieu and his team and have foreseen intervention to public sphere. It was possible through relational approach. Relational sociology developed against substantialism in the social science. In the process of establishing the research object of relational sociological research, a priori analysis unit such as individual and society is not used. Bourdieu as a relational sociologist has contributed significantly to the literature with the concept of reflexivity. The Weight of the World has been the other's voice and have provided a different evaluation for social sciences.

Keywords: Pierre Bourdieu, The Weight of the World, Reflexivity, Relationality, Relational Sociology, Public Sphere

* Bu makale, 13-14 Nisan 2017 tarihlerinde Yeditepe Üniversitesi'nde düzenlenen I. İlişkisel Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan “Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Dünyanın Sefaleti”nin Yeri: İlişkisel Sosyoloji Perspektifinden Bir İnceleme” başlıklı sunumun gözden geçirilmiş ve belirli eklemeler yapılarak makale formatına dönüştürülmüş şeklidir.

¹ Marmara Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi. E-mail: kilichibrahim@gmail.com

GİRİŞ

Pierre Bourdieu sosyolojisinde *Dünyanın Sefaleti* adlı eseri epistemolojik ve metodolojik açıdan bambaşka bir konumda yer almaktadır. Çalışma, Bourdieu ve ekibinin 1990'lı yılların başında Fransa'da üç yıl boyunca gerçekleştirdikleri araştırmalara dayanmaktadır. Bourdieu ve ekibinin amacı, neoliberalizm ve küreselleşme altında acı çekenleri, ezilenleri konuşturmak. Bu amaçla toplamda 182 mülakat gerçekleştiren –kitaba 60'a yakın mülakat aktarılmıştır– Bourdieu ve ekibi, bu mülakatları farklı bir metodolojik zeminde gerçekleştirmişlerdi. Çıkış noktası olarak kamusal bir müdahalede bulunma amacını taşıyan çalışmanın, *siyaset yapmanın başka bir biçimi* olarak sunulması da bu metodolojik anlayışla yakından ilgili olup, çalışmayı Bourdieu sosyolojisinde ve sosyal bilimler dünyasında farklı bir noktada konumlandırır.

Bu çalışmanın amacı, *Dünyanın Sefaleti* adlı çalışmanın geliştirdiği sosyolojik yöntem ile kamusal ve siyasal alana nasıl bir müdahaleyi öngördüğünü incelemektir. Çalışmada ilk olarak sosyal bilimlerde ilişkişelci yaklaşım ile ilişkişel sosyoloji hakkında ön bilgilere yer verilecektir. Daha sonra Bourdieu sosyolojisi hakkında temel bir çerçeve çizilerek, Bourdieu'nün sosyolojik araştırma pratiğinde yer alan bazı kavramlara değinilecektir. Devamında ise *Dünyanın Sefaleti* adlı çalışma metodolojik açıdan incelenerek, Bourdieu sosyolojisinin temel kavramları ve yaklaşımları ile ne kadar benzer ve ne kadar farklı olduğu tespit edilmeye çalışılacaktır. Son olarak ise *Dünyanın Sefaleti*'nin, geliştirdiği yöntem ile kamusal ve siyasal alana nasıl bir müdahale öngördüğü konusunda bir tartışma yürütülecektir.

SOSYAL BİLİMLERDE İLİŞKİSEL YAKLAŞIM VE İLİŞKİSEL SOSYOLOJİ

1997 yılında kaleme aldığı “İlişkişel Bir Sosyoloji İçin Manifesto” adlı makalesiyle, sosyologları ilişkişel düşünmeye davet eden Mustafa Emirbayer (1997/2012a, s. 26-28), ilişkişel bakışın en açık şekilde tanımlanmasının yapılabilmesi için bunun tam tersi olan tözcü yaklaşımla karşılaştırılması gerektiğini belirtir. Buna göre ilişkişel yaklaşım ve tözcü yaklaşım arasındaki temel fark, sosyal gerçekliğin ele alınması noktasında gözlenir. İlişkişel yaklaşım, *sosyal şeylerin tözlerden oluştuğu* gerçeğinden hareket eden tözcü/tözsel/özcü/indirgemeci yaklaşıma karşı geliştirilmiştir. İlişkişel yaklaşım son dönem sosyal bilimler çalışmalarının öne çıkan yaklaşımlarından biri olsa da aslında literatür içinde yeni değildir. Marx'ın sermaye ve ücretli emeğin birbirini karşılıklı olarak kurduğu ve bunların tek başlarına var olamayacakları şeklindeki teorisi ya da Simmel'in toplumsallaşma biçimlerini birey ve toplumsal grupların etkileşimleri üzerinden incelemesi, ilişkişelci düşüncenin klasik dönem sosyologlara dek uzandığını gösterir (Emirbayer, 2012b, s. 7).

İlişkisel sosyoloji, sosyolojik araştırmalarda karşımıza çıkan, *araştırma nesnesinin ne olacağı* problematiği noktasında, pozitivist ve hermönetik paradigmaların varsayımlarını aşma çabası içindedir. Bununla beraber ilişkisel sosyoloji, en temel anlamda “yapı-fail” ikiliği olarak bilinen ikici düşünme biçiminin ötesine geçebilme çabası içindedir (Uluocak, 2016, s. 103). İlişkiselci yaklaşım, araştırmacının araştırma sürecinde devlet, toplum ya da birey gibi a priori bir çözümleme birimini devreye sokmamasını öngörür (Çeğin ve Göker, 2012, s. 14). Bu şekilde, *ilişkilerin tözlerden önce geldiği* düşüncesinden yola çıkan ilişkisel sosyologlar, iki temel noktaya dayanarak araştırma protokollerini inşa ederler: İlişkisel sosyologlar ilk olarak, tözlerin incelenmesinin bırakılıp dinamik toplumsal süreçlerin incelemenin odak noktası haline getirilmesini öngörürken, ikinci olarak toplumsal dünyanın etkileşim içindeki aktörler arasında doğan bir süreç olarak kavranması ve analiz edilmesini öne çıkarırlar (Uluocak, 2016, s. 118).

Bugün ise ilişkisel yaklaşım, ilişkisel-realist yaklaşımıyla (çekişmeci siyaset anlayışı) Charles Tilly, eleştirel realizm yaklaşımıyla Margaret Archer ve alan teorisiyle Pierre Bourdieu'nün çalışmalarıyla önemli bir paradigma olarak öne çıkmıştır (Çeğin ve Göker, 2012, s. 15).

BOURDİEU SOSYOLOJİSİ VE İLİŞKİSEL YAKLAŞIM

1980'li yıllardan sonra kültür sosyolojisi çalışmalarını yeniden canlandıran bir sosyal bilimci olarak Pierre Bourdieu, klasik Marksist kuramı kültür sosyolojisi araştırmaları ile birleştirmiş ve ekonomi temelli sınıf kavramına kültürel bir boyut kazandırmıştır. Bourdieu, çalışmalarında kullandığı toplum modelini sermaye, habitus ve toplumsal alan şeklinde üç merkezi kavram ile geliştirmiştir (Richter, 2013, s. 192-193). Birey ile toplum arasındaki ilişkiyi ele alan Bourdieu, bu ikisi arasındaki ilişkinin tek yönlü olmadığını aksine çok yönlü karmaşık bir ilişki olduğunu *habitus* teorisiyle ortaya koyar. Bourdieu'ye göre habitus, bireyin toplumsal eylemlerini belirleyen *yatkınlıklar sistemi* anlamına gelir. Bu anlamda habitus, bireyin toplumsallaşma süresinde içselleştirdiği eylem şemaları olarak toplumsal eylemin kaynağını oluşturmaktadır (Gazioğlu Terzi, 2014, s. 80; Koytak, 2012, s. 87).

Sosyal gerçekliği kavrama konusunda Bourdieu (1995, s. 9), *Pratik Nedenler* kitabının önsözünde de belirttiği gibi ilişkisel bir felsefeyle hareket etmektedir. Bunu yaparken ise Bourdieu sosyolojisinin temel araştırma yöntemi *düşünümsellik(reflexivity)*tir. Bourdieücü anlamda düşünümsellik, “toplumsal araştırmanın pratiği sırasında, düşünülebilir olanı sınırlayan ve düşünüleni önceden belirleyen, düşünülmemiş düşünce kategorilerinin sistematik bir şekilde araştırılması” olarak tanımlanmaktadır (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s.

38). Benzer şekilde bir başka ilişki sosyolog olarak Margaret Archer (2015, s. 225) ise düşünselliği “bütün normal insanların paylaştığı, zihinsel olarak kendilerini toplumsal bağlamlarıyla, toplumsal bağlamlarını da kendileriyle ilişki içinde değerlendirme yeteneğinin düzenli ifası” şeklinde tanımlayarak, düşünömsellik kavramını *ilişkisel bir olgu* olarak öne çıkarmaktadır. Bourdieu’nün düşünömsellik anlayışı, araştırmacının araştırma nesnesini kurarken simgesel bir gücün (devlet, hukuk, bilim vb.) ona verdiği ideal durumu sorgulamasını öngörür (Bourdieu, 1995, s. 93). Bourdieu’nün epistemolojisinde nesnenin inşası, ortak kaniya karşı ya da ona rağmen yapılan bir inşadır ve bilim de bu ortak kaniya karşı verilen mücadelenin adı olmaktadır (Ünsaldı, 2015, s. 16). Örneğin Bourdieu’nün 1989-1992 yılları arasında Collège de France’da verdiği derslerinin bir ürünü olan *Devlet Üzerine* adlı çalışmasında, bir araştırma nesnesi olarak devleti ele almasında bu ilişkielci bakışı gözlemek mümkündür. Buradaki ilk dersinde Bourdieu “devleti incelemek söz konusu olduğunda, Durkheim’in kullandığı anlamıyla ön kabullere, ortak kanılara, spontan sosyolojiye karşı hiç olmadığımız kadar tetikte olmalıyız.” diyerek öğrencilerine bir uyarıda bulunur (Bourdieu, 2012/2015b, s. 17). Tüm bunlarla birlikte araştırmacının kendi konum ve güdeleri hakkında açık bir düşünceye sahip olması, iyi bir sosyal bilimin temel gereği olmakla birlikte kamusal müdahalelerin de bir gereği olmaktadır (Calhoun, 2003, s. 299-300).

Bourdieu, *Ayrım (Distinction)* adlı çalışmasında ise 1963’te ve 1967-1968 yılları arasında 1217 kişilik bir örnekleme uygulanan soru formu ile oluşturulan veri setinin analizleriyle, farklı sınıfların kültürel beğenileri ve kültürel tüketim yatkınlıkları arasındaki ayrışma ve hiyerarşi oluşumunu incelemiştir. Çalışma aynı zamanda, Bourdieu sosyolojisinin ana kavramları olan “kültürel sermaye, habitus ve toplumsal alan” arasındaki etkileşimin teori inşasıdır (Çeğin ve Göker, 2015, s. 10). Çalışma ayrıca, Bourdieu sosyolojisinin temel yöntemlerinden olan mütekabiliyet analizinin de en yoğun ve karmaşık şekilde uygulandığı çalışma olarak karşımıza çıkar (Ünsaldı, 2015, s. 9). Sosyal sınıfsal konumlarla kültürel beğeni yargılarının nasıl ilişkili olduğunu gösterdiği bu çalışması (2015a) yine ilişkiel sosyoloji literatürünün önemli kaynaklarından biridir. Hem bir saha çalışması olmasıyla hem de araştırma kapsamıyla *Ayrım*, *Dünyanın Sefaleti*’yle birlikte Bourdieu sosyolojisinde önemli bir yer tutar. Bu iki çalışma, birer saha çalışması olarak farklı kurgulara sahip olsalar da ilişkiel sosyoloji açısından önemli açılımlar getirmektedir.

DÜNYANIN SEFALETİ’NDE ARAŞTIRMA SÜRECİNİN KURULUMU

Toplumsal araştırmada yeni sayılabilecek bir yöntem olarak saha çalışmaları, araştırmacının kendisinin, incelenen insanlarla doğrudan konuştuğu, onları gözlemlediği,

doğal bir ortamda gerçekleşen, soyut tümdengelimci hipotezlerin olmadığı bir araştırma yöntemi olarak karşımıza çıkar (Neuman, 2016, s. 541).

Saha çalışmalarında toplumsal inşası bakış açısıyla şekillenen ve bir kültürü tanımlamak hedefiyle yola çıkılan etnografik incelemede, yerel bakış açısından başka bir yaşam biçimi anlaşılmaya çalışılır. Etnografya, insanların kültürlerini belli toplumsal bağlamlarda davranışlarıyla ortaya koyduğunu varsayar. Etnografların görevi ise, toplumun üyelerinin kullandığı açık ve örtük kültürel bilgiyi tanımlamaktır (Neuman, 2016, s. 545-546). Clifford Geertz ise etnografinin kritik bir parçasının *yoğun betimleme* olduğunu düşünür. Olayların bir bağlama yerleştirilerek, etnografya raporunu okuyan okurun ondan kültürel bir anlam çıkarabilmesi sağlanır (Neuman, 2016, s. 546). Geertz (1976/1990, s. 47) çalışmalarındaki amacının, kendini bir başkası olarak imgelemek yerine sembolik biçimleri yani sözcükleri imajları, davranışları aramak ve çözümlenmek olduğunu söyler.

Dünyanın Sefaleti ise araştırma sürecinin başlangıcından itibaren epistemolojik ve metodolojik açıdan bambaşka bir araştırma olarak kurgulanmıştır. Amacı “neoliberal kasırga altında acı çeken Fransa’yı konuşturmak” olan Bourdieu ve ekibi öğretmenler, öğrenciler, çiftçiler, yargı mensupları, memurlar, polisler, göçmenler ve işsizler gibi toplumun farklı kesimleriyle mülakatlar gerçekleştirmişlerdir. Bu mülakatlar çalışmada göçmen sorunu, yabancı düşmanlığı, yoksulluk, sosyal devleti iflası, suç gibi belli temalar etrafında neoliberalizm ve küreselleşme eleştirisi üzerinden ele alınmıştır (Ünsaldı, 2015, s. 10-12).

Ezilenlerin, sosyolojik araştırma içinde *kendi sesleriyle var olabilmesi* aslında eski bir meseledir. Bu konuda farklı bağlamlarda yaklaşımlar geliştirenler Marx, Lenin, Edward Said, Michel Foucault ve Gayatri Chakravorty Spivak gibi isimlerdir (Hattatoğlu, 2009, s. 126). Bourdieu’nün Dünyanın Sefaleti’nde yapmak istediği de ötekileştirilen insanları konuşturmak, söz hakkını onlara vermektir. Kitabın orijinal versiyonunun arka kapak tanıtım yazısında da ifade edildiği gibi “kitap, siyaset yapmanın başka bir biçimini önermektedir.” Yapılan bu çalışmayla ortaya bir çeşit siyaset koymak, metodolojik olarak görüşmeyi farklı bir zeminde gerçekleştirmeyi gerektirmiştir. Dünyanın Sefaleti’nde gerçekleştirilen görüşmelerin en önemli ayırıcı özelliği, mülakatçının muhatabıyla birlikte karşılıklı bir ilişki içinde *birlikte* sorgulayabilmesidir. Gerçekleştirilen görüşmeler, klasik anlamda saha çalışmasında görülecek cinsten yalnızca belli sorulara cevap aramanın ötesinde *manevi bir egzersiz* olarak tanımlanır. Yani mülakat hissi bir süreçtir ve belli bir samimiyet ortamında gerçekleşir (Ünsaldı, 2015, s. 17, 21). Yukarıda Craig Calhoun’a referansla belirtildiği gibi araştırmacının kendi konumu hakkında açık bir görüşe sahip olması, kamusal müdahalenin bir gereği olmaktadır. Bu

düşünceyle bu ve diğer mülakatlardaki araştırmacı ile muhatapları arasında kurulan ilişki, yapılan çalışmanın kamusal bir müdahale olarak sunulmasına da imkân tanımaktadır. Oyunu başlatan ve oyunun kuralını tesis eden kişinin, mülakatı yürüten kişi olduğunu belirten Bourdieu (2015c, s. 922-923), bu durumun görüşülen kişi ile görüşmeci arasında bir asimetrik ilişki ortaya çıkardığını savunur. Bunun aşılması için Dünyanın Sefaleti'nde mülakatçılar, muhataplarını tanıdıkları insanlar aracılığıyla bulma konusunda serbest bırakılmıştır. Bu durum, mülakatın samimi bir ilişki içinde, bir sohbet ortamında gerçekleştirilmesi için önemli bir temel oluşturmuştur. Ancak bu durum ortaya belli sorunlar da çıkarabilmektedir. Örneğin, mülakatın muhatapları bu samimi ilişki içerisinde kendi bildiğini, karşı tarafın da bildiğini varsayarak sessiz kalabilmektedir. Bourdieu, bu durumun yapılan ilk mülakatların başarısızlıkla sonuçlanmasına neden olduğunu vurgular (Bourdieu, 2015c, s. 925). Bir başka açıdan ise yine bu samimi ilişki, mülakatçının muhatabını, ona istediğini vermekte fazlasıyla gayretli kılabilir (Ünsaldı, 2015, s. 22).

Ancak bununla birlikte Dünyanın Sefaleti ile Bourdieu'nün 1960 öncesi Cezayir çalışmaları arasında belli oranda benzerlikler kurulabilir. Bourdieu, eğitim ve kültür sosyolojisinde kullandığı kavramların çoğunun, Cezayir'de gerçekleştirdiği etnolojik ve sosyolojik çalışmaların kazanımlarının genelleştirilmesinden doğduğunu belirtmiştir. "Bourdieu bu dönemde kendisini "siyasi bir pedagoji çalışması" adını verdiği şey nedeniyle geçici olarak etnolojiye ve sosyolojiye başvuran bir felsefeci olarak görür." (Ökten Gülsoy, 2012, s. 3,12).

Bourdieu, *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* adlı çalışmasında, nesneleştirme kavramını kullanarak araştırmacının ele aldığı konuya karşı ön kabul ve yanlısamalardan kurtulması gerektiğine işaret eder (Bourdieu ve Wacquant, 2003, s. 270). Bourdieu, Dünyanın Sefaleti'nde ise daha önce öne sürdüğü bu yaklaşıma mesafeli durur ve bunu şu sözlerle ifade eder (Bourdieu, 2015c, s. 33):

"Görüşülen kişinin konumunun nesnel analizi ve konumlanışlarının anlaşılması noktasında, onu entomolojik¹ bir merak nesnesine indirgeyecek nesnelleştirici mesafeyi tesis etmeksizin gerekli tüm unsurları devreye sokmak."

¹ Entomoloji, böcekleri inceleyen bilim dalına verilen isimdir. Bourdieu buradaki sözlerinde, öne sürdüğü sosyolojik araştırma yönteminde, mülakat yaptığı herhangi bir kişinin adeta bir böcek gibi laboratuvar ortamında mercek altına alınıp incelenemeyecek olmasına dikkat çekmektedir.

Çalışmalarında ilişkisel bir felsefeyle hareket eden Bourdieu, bu yaklaşımını Dünyanın Sefaleti'nde de sürdürür. Örneğin eğitim ile ilgili bir toplumsal sorunu ortaya çıkarma noktasında, öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirirken, söz hakkını aynı zamanda öğrencilere de vermektedir. Nitekim yukarıda da bahsedildiği üzere Bourdieu habitus kavramında, birey ile toplum arasındaki ilişkinin çok yönlü karmaşık bir süreç olduğunu vurgulamıştır. Kültürel sermayeye sahip bir öğretmen ile bu sermayeden yoksun olan öğrenci –hatta çoğunlukla göçmen bir öğrenci olarak ekonomik sermayeden de yoksundur– arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamak, araştırmacıyı o toplumsal sorunun tüm muhataplarıyla görüşmeye sevk etmektedir. Örneğin Bourdieu'nün Fransa'nın kuzeyinde yaşayan Ali ve François adlı iki öğrenciyle gerçekleştirdiği ve çalışmaya “Eşyanın Tabiatı” başlığıyla aktardığı mülakatta (Bourdieu, 2015c, s. 123-152), göçmen öğrenci Ali'nin gözünden eğitim hayatı ile toplumsal yaşamın *sefaleti* gözler önüne serilir. Burada Ali ve François'nun sözlerine sık sık müdahil olmasıyla Bourdieu, ilişkisel sosyolojisinin düşünümselliğine de başvurmakla beraber aynı zamanda yukarıda da aktarıldığı gibi mülakatı yürüten kişi ile mülakatın yapıldığı kişi arasındaki tüm sınırları kaldırır. Burada görüşme yaptığı Ali ve François'nun sözlerini keserek araya girmesi, onun mülakatı samimi bir ilişki içinde sürdürmek istemesi kaygısını taşır. Örneğin görüşmenin bir bölümünde Bourdieu, soru soran konumundan tamamen sıyrılarak Ali ve François'nun adeta arkadaşymış gibi mülakata yön verir:

“ (...)

Ali: *Tabii. Buralarda bir kulübe gitmek istesek, mesela ben, giremem. Araplar alınmıyor. Sonuçta akşamları dönüp ne yapacağız, ortalığı birbirine kattıyoruz.*

Pierre Bourdieu: *[François'e dönerek] Sen onunlayken bile mi?*

Ali: *O girmez. Ben girmezsem o da girmez.*

Pierre Bourdieu: *Tamam da onun girmesine izin verip seni mi durduruyorlar?*

Ali: *Kaç kere... Kızlarlayken bile. Kızlarla girmeyi denememi söylediler, ama o zaman bile herkesin önünde, “Hayır, bizim müşterimiz değilsin, müdavimlerden değilsin!” diyorlar.*

Pierre Bourdieu: *Bu iğrenç, buna hakları yok.*

François: *Ayrıca, en nihayetinde müdavim olabilmek için de içeriye en az bir kez girebilmek gerekiyor.*

Ali: *İçeri almıyorlar, sebebini biliyorum.*

Pierre Bourdieu: *Bu çok isyan ettirici.*

(...)” (Bourdieu, 2015c, s. 134-135).

Bourdieu ayrıca görüşme hakkında bilgi verdiği kısa giriş yazısında da mülakat sürecinde ortaya çıkardığını düşündüğü “sefalet” durumu bağlamında kendi konumunu da şu sözlerle açıklar:

“Her söze, her cümleye ve daha da önemlisi ses tonlarına, yüz ifadelerine ve beden dillerine nakşolmuş olan toplumsal sürgün mekânlarında bir araya konmuş bütün o insanlara bir kader gibi yapışmış bu toplu uğursuzluğun aşikârlığı duygusunu paylaşmak için kendimi zorlamak zorunda kalmadım.” (Bourdieu, 2015c, s. 129).

SONUÇ

Marx ve Simmel gibi klasik düşünürlerden Tilly, Archer ve Bourdieu gibi çağdaş sosyal bilimcilere kadar birçok sosyal bilimci çalışmalarını ilişkisel bir bakışla gerçekleştirmiştir. Bu sosyal bilimcilerin çalışmalarındaki yöntemlerinin ortak özelliği, araştırma nesnesini kurarken bir tözsel durumdan, a priori bir çözümlene biriminden yola çıkmamış olmalarıdır. Marx’ın sermaye ve ücretli emeğin birbirini karşılık olarak kurduğu şeklindeki teorisi, bu yaklaşım için verilebilecek en iyi örneklerden biridir. Nitekim bu teoriye göre sermaye ve ücretli emek tek başlarına var olabilecek yapılar değildirler, ancak ve ancak birbirlerini karşılıklı olarak kurabildikleri durumda var olabilmektedirler. Bu durumda sosyal bilimcinin sermaye ve ücretli emek kavramlarını kavrarken yapması gereken de bunlar arasındaki ilişkiselliği değerlendirebilmektir.

İlişkisel sosyolojik bakış açısıyla Bourdieu’nün çalışmaları, 20. yüzyıl Fransa sosyolojisine damgasını vurmuştur ve bugün özellikle kültür sosyoloji çalışan birçok sosyal bilimciyi etkilemeye devam etmektedir. Birey ve toplum arasındaki ilişkiyi çok yönlü karmaşık bir ilişki şeklinde ele alan ve bunu habitus teorisiyle ortaya koyan Bourdieu’nün ilişkiselci bakışının bir diğer önemli kavramı ise düşünümselliktir. Araştırmacının, simgesel bir gücün ona verdiği ideal konumu sorgulaması, düşünümselliğin en önemli

varsayımlarından biridir ve Calhoun'un da belirttiği gibi (2003, s. 299-300) bu durum hem iyi bir sosyal bilimin hem de kamusal müdahalenin bir gereğidir.

Bourdieu'nün 1993 yılında yayımlanan *Dünyanın Sefaleti* adlı eseri de ilişkiyel sosyolojik bakışla gerçekleştirilmiş bir saha çalışmasıdır ve Bourdieu'nün daha önceki çalışmalarından birçok yönden ayrılmaktadır. Örneğin, Bourdieu ve ekibinin burada gerçekleştirdiği mülakatlar üzerinde, diğer saha çalışmalarında kullanıldığı şekilde bir içerik analizi vb. müdahale yapılmaksızın doğrudan çalışmaya aktarılır. Nitekim gerçekleştirilen görüşmelerin de bir sohbet şeklinde gelişmesi, araştırmacının düşünömsel olmasını sağlayacak bir avantaja dönüşür. Bourdieu sosyolojisinin ana argümanlarından biri olan, araştırmacıya atfedilen simgesel gücün sorgulanması gerektiği düşüncesi burada karşımıza güçlü bir şekilde çıkar. Sosyolog, burada karşısındaki bireyi ya da bir muhatap olarak devleti ya da bir mekânı araştırmasının kurgusunda bir töz, bir ön kabul olarak almayacak; onlar arasındaki ilişkielliği kuracaktır. Fransa'nın yoksul bölgelerinde neoliberal küreselleşmenin yarattığı yıkım ve bununla tetiklenen göçmen sorunu, suç oranlarında artış gibi toplumsal problemlerin çözümlenmesinde ilişkiyel sosyoloji, bunun ancak toplumsal aktörlerin birbiriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan *bir toplumsal dinamik* olarak ele alınması gerektiğini öngörmektedir. Bourdieu ve ekibinin burada yaptığı da tam olarak budur. Eğitim sorunu örneğine dönersek, öğrenciler ve öğretmenler birlikte ele alınıp çözümlenmeye dâhil edilir ki bu sayede bireyin habitusunu inşa eden okul ortamı içinde birbiriyle etkileşim halindeki aktörlerin yarattığı toplumsal dinamik, sosyolojik çalışmaya doğru bir şekilde aktarılır. Son tahlilde *Dünyanın Sefaleti*, ezilenlerin kendi sesleriyle var olabildiği bir çalışma olarak ilişkiyel sosyoloji literatüründe nadir bir örnek teşkil etmektedir ve bu alanda yapılacak sosyolojik çalışmalar için önemli bir açılım sağlamaktadır. *Dünyanın Sefaleti*, sahip olduğu bu metodolojik çerçeve sayesinde araştırmacının karşısında yer alan muhatabının kendi diliyle çalışmada var olmasını sağlayarak kamusal ve siyasal alana bir müdahalede bulunmakta ve var olan durumu sorgulamayı ve dönüştürmenin olanaklarını da sosyal bilim pratiğine dâhil etmektedir. Bugüne kadar kamusal alandan dışlanan ve ötekileştirilenler, bu çalışma ile seslerini duyurabilerek kamusal alanda kendilerini var edebilirken, çalışmanın kurgusal olarak küreselleşme ve neoliberalizm eleştirisi üzerinden yürütölmesi ve açık bir şekilde siyaset yapmanın farklı bir şekli olarak tanımlanması çalışmayı siyasete ve siyasal alana da müdahalede bulunur hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

- Archer, M. (2015). “Kolektif Düşünümsellik: İlişkisel Bir Örnek”, C. Powell ve F. Depelteau (ed.), *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* (s. 225-250). çev. Ö. Akkaya. İstanbul: Phoenix Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015a). [1979] *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. çev. D. F. Şannan ve A. G. Berkkurt. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015b). [2012] *Devlet Üzerine: College de France Dersleri 1989-1992*. çev. A. Sümer. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. vd. (2015c). [1993] *Dünyanın Sefaleti*. çev. L. Ünsaldı vd. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. ve L. Wacquant. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. çev. N. Ökten. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, P. (1995). [1994] *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. çev. H. Tufan. İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Calhoun, C. (2003). “Pierre Bourdieu”, G. Ritzer (ed.), *The Blackwell Companion to Major Social Theorists* (s. 274-309). Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Çeğin, G. ve E. Göker. (2012). “Tözlere Elveda: İlişkisel Sosyolojinin Alameti Farikası”, G. Çeğin ve E. Göker (ed.), *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* (s. 11-15). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Çeğin G. ve E. Göker. (2015). “Araştırmasından 50 yıl, Kitabından 35 yıl sonra Ayrım”, P. Bourdieu, *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi* (s. 9-21). Ankara: Heretik Yayınları.
- Emirbayer, M. (2012a). [1997] “İlişkisel Bir Sosyoloji İçin Manifesto”, G. Çeğin ve E. Göker (ed.), *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* (s. 25-64). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Emirbayer, M. (2012b). “İlişkisel Dönüş: Geçmiş, Şimdi ve Gelecek”, G. Çeğin ve E. Göker (ed.), *Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* (s. 7-10). Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Gazioğlu Terzi, E. (2014). “Toplumsal Yapı ile Bireysel Eylem Arasındaki İlişki Bağlamında Pierre Bourdieu'nün Habitus Kavramı”, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 12(46): 73-83.
- Geertz, C. (1990). “‘Yerli Gözüyle’: Antropolojik Anlamanın Doğası Üstüne”, P. Rabinow ve W. Sullivan (der.), *Toplum Bilimlerinde Yorumcu Yaklaşım* (s. 45-56). çev. Taha Parla. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Hattatoğlu, D. (2009). “Sosyal Bilim ve Anlatı: Yakalanmışlığın Ötesine”, D. Hattatoğlu ve G. Ertuğrul (der.), *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından* (s. 126-148). İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Koytak, E. (2012). “Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim İlişkisi”, *Sosyoloji Dergisi*, 3(25): 85-101.
- Neuman, L. (2016). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, cilt 2. çev. S. Özge. 8. Baskı. Ankara: Yayın Odası Yayınları.
- Ökten Gülsoy, N. (2012). “Cezayir Deneyiminin Pierre Bourdieu'nün Sosyolojik Tahayyülüne Etkileri: Bilimsel Bir Habitusun Doğuşu”, *Sosyoloji Dergisi*, 3(25): 1-30.
- Richter, R. (2013). *Sosyolojik Paradigmalar*. çev. N. Doğan. 2. Baskı. İstanbul: Küre Yayınları.

Ritzer, G. (2011). *Sociological Theory*. 8th Edition. New York: McGraw-Hill.

Uluocak, Ş. (2016-1). “Tözcülük-İlişkisel Dikotomisi Açısından İlişkisel Sosyolojik Modellerin Türkiye’de Sosyoloji Pratiği ve Düşünümselliği Açısından Olası Açılımları”, *Sosyoloji Konferansları*, No:53: 101-153.

Ünsaldı L. (2015). “Takdim”, P. Bourdieu, *Dünyanın Sefaleti* (s. 9-20). Ankara: Heretik Yayınları.